

PENKE OLGA

„...a' Tudományos Újságok, mellyekben majd minden nap' a sok új Könyveknek nemeiket látjuk...”

Livres et « journalistes » dans le premier « journal savant » hongrois

Suivant le modèle européen des « journaux savants », le *Mindenes Gyűjtemény* se distingue parmi les premiers périodiques hongrois par l'intérêt spécial consacré aux livres et à la lecture. Dans une époque où le clivage entre érudits et savants, écrivains originaux et journalistes ne mène pas encore à la rupture, ces journaux se chargent d'unifier la culture d'un public large. Cette mission est acquittée par le travail de trois rédacteurs dévoués, d'une société savante et d'une imprimerie locales, des chercheurs, des hommes de lettres et des « journalistes » débutants. Le journal rend compte régulièrement entre 1789 et 1792 des livres hongrois et étrangers récemment imprimés, des traductions en train d'être réalisées ou déjà publiées, des livres anciens et modernes.

Karafiáth Juditot köszöntöm tanulmányommal, munkásságának egyik fontos részéhez kapcsolódva. Hiszen nemcsak a huszadik századi francia irodalom szakértője és a modern magyar irodalom franciaországi méltatója, hanem évtizedek óta biztosítja a *Helikon* című irodalomtudományi folyóirat könyvrovatának felelőseként, hogy a külföldi tudományos eredmények szélesebb magyar közönség számára ismertté váljanak. Munkájával, tájékozottságával hidat biztosít a külföldi és a magyar kutatások és kutatócsoportok között, miközben lehetőséget ad fiatal kutatóknak, hogy megmutassák hozzáértésüket, amikor anyanyelvükön tolmácsolják az irodalomtudomány nemzetközileg jelentős eredményeit.

A könyvek szerepe a *Mindenes Gyűjtemény* önmeghatározásában

A *Mindenes Gyűjtemény* a magyar nyelvű folyóiratok közül elsőként tulajdonít kivételes jelentőséget annak, hogy az Európában megjelent könyvek ismertté váljanak a magyar olvasók előtt. A 18. században, amikor a tudományos könyvek egyre gyakrabban jelentek meg nemzeti nyelveken, ismertetésük, bemutatásuk az európai „tudós újságok” fontos területévé válik:

hozzájárulnak az új ismeretek befogadásához és megkönnyítik a „hasznos” könyvek kiválasztását, ami különösen fontos a magyar olvasók esetében, akiknek a könyvek beszerzése és az anyagi terhek vállalása kivételes nehézséget jelent.

Péczei József, az alapító főszerkesztő a folyóirat indítása előtt megfogalmazza koncepcióját a tervezett hatalmas munkáról, amelyet az elindítás és a rendszeres kiadás jelent. Magánlevelekben és a nyilvánosság számára készült felhívásaiban kifejti, hogy „tudós” folyóirat indítása a célja, amely enciklopédikus jellegű, és amelynek mintái elsősorban külföldiek, ugyanakkor reagálni kíván a magyarországi „változásokra,” ezek bemutatását és értékelését is feladatának tartja. Rendkívül módszeresen és etikusan viszonyul a korábban indult hazai magyar nyelvű időszakos kiadványok megjelenéséhez, keresi az elképzeléseinek megfelelő, sok munkatárs tevékenységét befogadni képes kiadvány helyét a már megjelent vagy éppen induló folyóiratok között, amelyekhez kapcsolódni szeretne, de semmiképpen nem akar rivalizálni velük.¹ Felhívása néhány hónappal az első szám előtt jelenik meg a *Magyar Kurir*-ban:

magába fog e Gyűjtemény foglalni minden szép találmányokat, mellyek az elmének ékesítésére 's közönségesen a' Hazának hasznára szolgálhatnak. Azok a' hasznos Könyvek, mellyek vagy a' Hazában, vagy másutt jönnek világosságra, híriül adattatnak ebben, az azokban bé-foglaltatott dolgoknak rövid Summájával.²

A folyóirat nem specializálódik könyvismertetések közzétételére, de írásai között jelentős arányban szerepelnek a könyvekről közölt publikációk, amelyeknek csak egy része jelenik meg „Tudománybéli,” „Tudományos dolgok” vagy „Hír-adás” címmel, visszatérő rovatként. Az ismertetések és a könyvek kiadásáról való híradás mellett folyamatosan jelennek meg írások a könyvkiadásról, készülő vagy már megjelent fordításokról, a könyvterjesztésről, az olvasás helyzetéről. A különféle tudományterületekhez tartozó ismeretek bemutatása mellett ez a témakör jelentős szerepet kap az első évfolyamban

¹ Ráday Gedeon 1788. december 8-i levelében Péczelinek a *Magyar Museum*-mal kapcsolatos aggodalmait próbálja eloszlatni: „edgyik Gyűjtemény nem fog a másiknak ártani.” *Magy. Ir. Lev.* 4r. 143. sz. 63. levél. Vö., KÓKAY, György, 1990, „A *Mindenes Gyűjtemény* és a korabeli magyar sajtó,” *Limes*, 5-9. o.; T. SÁRAY SZABÓ, Éva, 1971, *A Mindenes Gyűjtemény repertórium 1789-1792*, Budapest-Tatabánya, 14-20. o.

² 1788, november 19. 1215. o. A közölt levelet Péczeli József, Mindszenty Sámuel és Perlaky Dávid szignálta, vagyis a periodika későbbi szerkesztőgárdája.

1789-ben, 1790-ben némileg háttérbe kerül, és 1791-92-ben kap újra nagy helyet, amikor a folyóirat évkönyv formájában jelenik meg, de ez utóbbi írásoknak nagy része fordítás.

„Tudós” folyóiratok és „újságírók”

ez a mi Századunk nem bővülködik olly nagy elméjű ’s nagy tudományú emberekkel mint a’ fellyebb-valók; leg-alább ki-pótollya azt azzal, hogy többek ma a’ tanúlt emberek, mint-sem a’ fellyebb-való századokban voltak. Elég bizonyosságai ennek többek között a’ Tudományos Újságok, melyekben majd minden nap’ a sok új Könyveknek nemeiket látjuk a’ melyek meg-mutatják, melly gráditsára lépett a’ Világ a meg-világosodásnak.

Ez az 1791-ben megjelent gondolat, amely *Mindenes Gyűjtemény* egyik legfontosabb forrását jelentő francia „tudós” folyóirat egyik írásának fordítása, mintha csak megismételné a lap céljait, miközben megfogalmazza a sajtó, a tudományok és a művelődés kapcsolatát.³

A *Mindenes Gyűjtemény* koncepciójának sajátosságai jelentős európai változásokhoz kapcsolhatók. Az irodalom és a tudományok fejlődése a 17. század közepétől egymással kölcsönhatásban alakul egy évszázadon keresztül. A 18. század végére fokozatosan szétválik az „Irodalom” és a „Tudományok” „Köztársasága.” Rétegződik a tudósok köre: a visszavonult, tudományának részleteit kivételesen jól ismerő, az erudíciót mindenek fölé helyező, legtöbbször a latin nyelvhez ragaszkodó tudós kevesebb társadalmi megbecsülést kap, mint a természet tényeinek megfigyeléséből új, „hasznos” ismeretekre következtető tudományos szakember. Az írók „Köztársasága” sem egységes: az európai hírnevet szerző, eredeti tehetségnek tartott alkotó egyéniségek mellett az eredetiségben kevésbé kitűnő, de a kortársak ízlését felkeltő és formáló írók is megbecsülést kapnak, legtöbbször az előbbiektől is. Ezt a helyzetet fogalmazza meg az *Enciklopédiában* D’Alembert az „Érudition” (Tudományosság) című szócikkben, aki mindkét típusra példa lehetne, hiszen kora egyik legjelentősebb matematikusa és fizikusa, miközben kortársai által elismert filozófus. A változások háttérben megfigyelhető a közönség alapvető

³ „A’ XVIII-dik Századnak Böltességéről”, *Mindenes Gyűjtemény* (a továbbiakban MGy), 1791. V/359-360. o. Vö.: BÍRÓ, Ferenc, 1965, „Péczei József”, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 405-432, 557-564. o.; KÓKAY, György, 1970, *A magyar hirlap és folyóirat irodalom kezdetei (1780-1795)*, Budapest, Akadémiai, 452-466. o.

módosulása: a mecenatúra visszavonulása és fokozatos eltűnése, az olvasóközönség kiszélesedése. Magyarországra is érvényesíteni lehet azt a megfigyelést, amely a legtöbb európai országra jellemző, hogy a periodikák elterjedésének időszakában az (újság)írók maguk is jelentős szerepet játszanak, mint olvasók.⁴

A „tudós” folyóiratok sikere összefügg a tudományok robbanásszerű fejlődésével, a nemzeti nyelvek megjelenésével és az olvasóközönség szélesebbé válásával és rétegződésével is. A könyvismertető periodikák bevalottan kétféle olvasóra számítanak: arra, aki tájékozott kíván lenni, de megelégszik a felületes ismeretekkel, de arra is, aki többet és mélyebben megszeretné ismerni, esetleg meg is kívánja vásárolni a könyveket.

A legrégebbi irodalmi és tudományos periodika, amely könyvismertetések közlésére specializálódott, a *Journal des Savants* 1665-ben indul, és 1792-ig rendszeresen megjelenik. 1701-től kezdve hasonló céllal adják ki nagy riválisát, a *Journal de Trévoux*-t, amelyet több nyelvre lefordítottak.⁵ Nevét a kiadás helyéről kapja és munkatársainak jelentős része jezsuita. Az írások legtöbbször névtelenül jelennek meg, a közreműködők között sok a tanár. A szerzők Európa különböző országaiban, különböző nyelveken (bár főleg franciául) megjelent könyvek ismertetésére vállalkoznak, amely lehet összefoglalás, kivonat, de a frissen megjelent könyv tudományterületét bemutató általánosabb ismertetés is. Péczeli könyvtárában mindkét folyóirat megtalálható, de a *Mindenes Gyűjtemény* sok írásának forrásául az utóbbi, pontosabban a belőle készült négy kötetes kivonat szolgált.⁶

⁴ Vö.: *Dix-huitième siècle*, 40. sz. 2008. „République des Sciences” c. különszámának cikkei; PAGEAUX, Daniel-Henri, 1982, „Presse périodique et siècle des Lumières”, *Cahiers d’histoire littéraire comparée*, 37-46. o.

⁵ 1762-ig jelent meg rendszeresen. Vö.: GODECHOT, Jacques, 1969, *Histoire générale de la presse française*, I, Paris, PUF, 167-200. o.

⁶ A könyv szerepel Péczeli könyvtárában: *Catalogus librorum venalium Josephi Péczeli*, Pozsony, 1793. 25/161. Internetes kiadása: Pons-Augustin ALLETZ, *Esprit des Journalistes de Trévoux*, Paris, 1771, 4 vol.

<http://books.google.hu/books?id=zHQGAAAQAAJ&dq=Esprit+des+Journalistes+de+Tr%C3> Vö.: PENKE, Olga, 1988, „A Mindenes Gyűjtemény egyik forrása: az *Esprit des Journalistes de Trévoux*”, *Magyar Könyvszemle*, 248-273. o.

A 18. századi Európában érdekesen alakul az „újság” szó tartalma. Az *Enciklopédia* „Journaliste” (Újságíró) című szócikkében Diderot úgy fogalmaz, hogy az újságnak tudós társaság által létrehozott időszakos kiadványnak kell lennie, az újságíró pedig az „irodalomról, művészetekről, tudományokról, mesterségekről megjelent könyvek ismertetését, kivonatát adja.”⁷ Elsősorban az elfogulatlanságot kéri számon tőle. Fenntartásai főleg az apologetikus irodalom intenzív támadásainak szólnak. A *Mindenes Gyűjtemény* mintájául szolgáló említett periodika, a *Journal de Trévoux* jezsuita közreműködői egyébként prospektusukban szintén a semlegességet hangsúlyozzák: „Az újságíró kötelessége, hogy írását a bemutatott könyvek hűséges ismertetésére korlátozza.”⁸ A kiadvány, amely nem mentes a hitvédelemtől, viszonylag objektív fórumot jelent a korabeli újságok között.

Más európai folyóiratok is szerepet játszhattak a *Mindenes Gyűjtemény* koncepciójának kialakításában. Péczeli könyvtárában tíz francia nyelvű folyóirat sok kötete mellett a *The Spectator*, Steele és Addison morális folyóirata is jelen van. A német nyelvű „tudós újságok,” például a *Göttingische Zeitungen von Gelehrten Sachen* vagy a jénai *Die Allgemeine Literatur-Zeitung* a periodika egyes írásainak referenciájaként jelennek meg.

Enciklopédikusság

Az egész Világ a’ pallérozásnak egy oskolájává változtattatott; ez az oskola pedig fundáltatott azokon az esméreteken, melyek az emberi elmét megékesítik. Valamit a nyomtatás a Közönségnek kezébe ad, mind az megrostáltatik, valamit a Mesterség fel-talál, mind meg-ítéltetik. [...] Már ma a napnak óráinak fel-osztásokban különös órákat nyert magának az olvasás. [...] Igaz az, hogy nem mindenek bírnak az elmésséggel [...], de a sokaságban találtattak sok ritka tálentomok, melyekkel a’ Tudományok fel-osztottak.⁹

A fenti, 1791-ben megjelent sorok optimista, dinamikus fejlődésképet vázolnak fel, a tudós újságokat méltatva. Azt a szövegrészt idéztük, amely arra

⁷ *Encyclopédie de Diderot et D’Alembert*, 2000, Redon, Paris, CD-Rom. A „Journal” (Újság) szócikk is hasonlóan fogalmaz: „Időszakos kiadvány, amely az újonnan megjelent könyvek kivonatát közli, informál azokról a felfedezésekről, amelyek a művészetekben és a tudományokban következnek be napról napra.”

⁸ GODECHOT, 1969, *i. m.*, I, 168, 219-228. o.

⁹ „A’ XVIII-dik Századnak Böltsességéről”, *MGY*, 1791. V/359-360. o.

utal, hogy az időszakos kiadványok enciklopédikus célokat kívánnak szolgálni. Diderot az „Enciklopédia” címmel írt szócikkében a szó görög jelentéséből kiindulva „a tudás minden területének megismertetését” jelöli meg elérendő célként. A periodikák az információkat eltérő rendszer szerint közlik, de koncepciójuk hasonló. Az „újságírók” egyébként gyakran lexikonok készítésében is szerepet vállalnak. A folyóirat időszakos jellege, akárcsak a lexikon szócikkekre tagolása, szükségszerű töredékességet eredményez az ismeretek közlésben, mindkettő a közvéleményt, a közgondolkodást kívánja formálni.

Az ismeretek összegyűjtésének, rendszerezésének és továbbadásának vágya a 18. századi Európában sajátos, a korra jellemző irodalmi „műfajt” teremtett, a „kivonatot”, amely nem helyettesíteni kívánt más, esztétikailag értékesebb munkákat, célja az olvasók táborának egységesítése, kiszélesítése, a múltékony megőrzése, egyfajta „archiválás.”¹⁰ A sajtó, a kritika, a bibliográfia fejlődéséhez fontos hozzájárulást jelentenek ezek a művek. Franciaországon kívül, ahol már a 17. század közepétől megjelentek a lényeges ismeretek összefoglalására szakosodott időszakos kiadványok, a német nyelvű írások fontosak elsősorban magyar vonatkozásban, amelyek gyakran készülnek egyetemek, akadémiák, nyomdák vonzáskörében.

A magyar folyóirat enciklopédikussága – melyre már címe utal – jól látható abból, hogy a legváltozatosabb tudományterületeket, földrajzi horizontot (Európát, Ázsiát, Amerikát) és történelmi távlatokat (a múltat, jelent és a jövőt) kívánja megnyitni olvasói előtt. Egy „gyűjtemény” esetében a cenzúra sokkal elnézőbb, annál is inkább, mivel az írások egy része fordítás. A cikkek színvonala a nagyszámú „újságíró” közreműködése miatt nagyon eltérő, hiszen vannak közöttük teljesen tapasztalatlan, tanulmányaikat végző fiatalok is.

A vállalkozásnak megfelelő enciklopédikusság létrehozása érdekében kialakított változatos munkatársi kör ugyanakkor folyamatos gondolati cserét valósít meg, levelezés, pályázatok, fordítások, személyes kapcsolatok segítségével, amely értékes és gazdag tudományos- és szépirodalom számbavételére és megismertetésére ad lehetőséget. A magyar periodikában

¹⁰ Lásd a témáról: PAGEAUX, 1982, *i. m.*, 44-46. o.

ismertetett könyvek és kivonatok válogatást adnak a korabeli nemzetközi tudományos irodalomból, de jól reprezentálják az antik, a régi és a korabeli magyar irodalmat is és bemutatnak számos nehezen megtalálható régi könyvet, kéziratot. A folyóirat ismertetései egyaránt fontosak a magyar és az összehasonlító irodalom, az esztétika, a retorika, a történetírás, a filozófia, a pedagógia tudományterületén, a magyar újságírás történetében, és hozzájárulnak a magyar tudományos nyelv és gondolkodás alakulásához, ahogyan azt a különböző szakterületeken folytatott kutatások eredményei bizonyítják.¹¹

A rendszeresen megjelenő, nagyszámú könyvismertetés szerepet játszik a magyar kritika fejlődésében is. A magyar nyelv 18. század végi helyzetében a külföldi irodalom bemutatása különleges helyet kap, hiszen ráirányítja a figyelmet a magyar vonatkozásban új ismeretekre. A vegyes tartalom és olvasóközönség miatt ugyan kevésbé kritikus, mint például a könyvek ismertetésében hasonló szerepet vállaló utódja, a *Tudományos Gyűjtemény*, amelyet a *Mindenes Gyűjtemény*ben közreműködő Fejér György indít majd húsz évvel később. Ő is francia mintára épít (*Journal des Savants*), de már programszerűen megfogalmazza a kritikus válogatás igényét.¹²

A bemutatott magyar nyelvű könyvek egy része eredeti, mint például Dugonics *Etelkája*, sok az idegen nyelvű könyv és a fordítás. A periodika megkísérelti összehangolni az országban elszigetelten dolgozó fordítók tevékenységét. Az írások a reklám szerepét is betöltik, közlik a könyv árát, kiadóját, terjesztésének módját. Helyet kapnak tudósok is, hogy könyvük megjelenésére hívják fel az olvasók figyelmét. A folyóirat hiányok pótlására is vállalkozik, amikor bibliográfia-jelleggel számol be a kultúra egyes területeiről.¹³ A magyar nyelvűség sem a bemutatás kritériuma, sok latin, német és francia nyelvű munkáról számot ad, amelyek nem mindig magyar kiadóknál jelentek meg. Ezeknek az írásoknak az elkészítésében kap szerepet az új típusú

¹¹ Vö.: DEBRECZENI, Attila, 2009, *Tudós hazafiak és érzékeny emberek. Integráció és elkülönülés a XVIII. század végének magyar irodalmában*, Budapest, Universitas, 175-240. o.

¹² 1827. VII/91-103. o.

¹³ Például a korábban készült jeles fordításokról: MGy, 1789, I/161-162. o.

értelmiség, közöttük tanuló ifjak, akik ismertetéseiket gyakran idegen nyelvből fordítják.

A „tudós” szerkesztő-társak: Péczeli József, Mindszenty Sámuel és Perlaki Dávid

A *Mindenes Gyűjtemény* története érdekesen fonódik egybe Komárom város történetével, ahol a szerkesztők élnek és alkotnak, ahol a folyóirat készül és megjelenik, és amelynek lakói szellemi közeget jelentenek közönségként is. A kiváló földrajzi fekvésű város két hatalmas erejű földrendést követően gazdaságilag fellendül. Egyszerre fogad 1783-ban két svájci egyetemen tanult protestáns lelkészt: Péczeli Józsefet és Mindszenty Sámuel; érkezésükkel egy időben a közeli helységekből lesz evangélikus lelkész Perlaki Dávid, aki Göttingenben tanult. Ők hárman jelentik az időszakos kiadvány alapját, külföldön szerzett ismereteik, érdeklődésük és műveltségük jól kiegészíti egymást. Mindhármuk számára fontos az egyház művelődési szerepének erősítése, a magyar irodalom és nyelv ápolása, a tudományok terjesztése.

Péczeli Józsefé a vezető szerep, aki debreceni iskoláit követően tanult külföldön, fő állomásai Lipcse, Jéna, Bern, Genf és Utrecht. A francia és a német mellett latin, angol, héber és arab nyelven ír és olvas. Levelezése tükrözi központi szerepét művelődéstörténetünkben. Kapcsolatban áll kora legjelentősebb alakjaival, de a következő író-generáció indulásánál is szerepet játszik, akik még tanulmányaikat végzik ekkor: támogatja őket, tanácsokat ad nekik, a *Mindenes Gyűjtemény*ben közreadja első munkáikat. A beérkezett írásokat többször is kijavítja levelezése tanúsága szerint.¹⁴ Az időszakos kiadvány rendszeres megjelenéséhez szükséges alkotó környezetet, tudós társaságot hoz létre.¹⁵ A periodika füzeteinek megjelentetése mellett számos eredeti magyar nyelvű munkát ad ki, több folyóiratba ír verseket és cikkeket. A korabeli olvasók Voltaire-fordításait fogadták a legnagyobb lelkesedéssel, akitől négy történeti tragédiát, és az *Henriade* c. eposzt fordította magyarra.

¹⁴ Példaként Fejér György leveléből idézünk, aki levélben köszöni meg Péczeli javításait: „Eddig elküldött s' küldendő darabjaimat mindaddig halassza, valameddig tetszeni fog.” 1790. április 15. MTA Kézirattár, M. Ir. Lev. 4r. 117. sz.

¹⁵ T. SÁRAY SZABÓ, Éva, 1990, „A *Mindenes Gyűjtemény* megjelenésének körülményei és jellege,” *Limes*, 11-19. o.

Lefordítja Young *Éjszakáit* és Hervey *Sírhalmait*. Valószínűleg az anyagi kockázatot is ő vállalja a folyóirat kiadásában, amely halálával megszakad. Kivételesen gazdag, rendkívül változatos könyvtára mutatja, hogy a lelkészi pálya mellett a fordítói és az irodalomszervezői szerepre is készül már külföldi útjai során. Péczeli közbenjárásának tulajdonítják, hogy 1788-tól a pozsonyi nyomda fiókot nyit Komáromban, a kor egyik legkiválóbb nyomdása, Weber Simon Péter vezetésével. A folyóirat egyébként ismertetéseivel népszerűsíti a nyomda kiadványait.

Mindszenty Sámuel Péczelihez hasonlóan Debrecenben tanul, majd Svájcban a Berni Egyetem hallgatója. Kivételes munkabírású és műveltségű író és művelődéstörténész, ismereteinek sajátos köre az egyháztörténet. Művei közül két, sok kötetes lexikon jelent meg és számos írása maradt kéziratban. Az egyháztörténettel foglalkozó művek közül Broughon művéből készült vallástörténeti lexikon magyarul első az ilyen jellegű művek között. Ladvoat életrajzi lexikonát is magyarra fordítja, amely az első magyar nyelvű biográfia, ugyanakkor jelentős bibliográfiát tartalmaz az európai írók és tudósok munkásságáról. Mindkét művet jelentősen kiegészíti a kiadás időpontjáig folytatva és a magyar adatok hozzáadásával. Ideológiailag is változtat a katolikus szerző munkáján, minden lehetséges alkalommal megfogalmazza szimpátiáját a janzenizmussal és a protestánsokkal kapcsolatban. Kézírtos munkái között találunk földrajzi lexikont is.

Perlaki Dávid pozsonyi és soproni tanulmányokat követően Göttingenben tökéletesíti tudását. A magyar pedagógia jelentős alakjának tekintik. A folyóirat koncepciójában minden bizonnyal szerepet játszik tájékozottsága a korabeli német nyelvű kultúrában, valamint a nevelésre és a művelődésre vonatkozó írásokban.

A közreműködők

A *Mindenes Gyűjtemény* publikációi a korabeli írók, mérnökök, orvosok, tanárok, lelkészek, nemesek, műveltségre vágyó nők körét kapcsolják össze, de a periodika alapítása lehetetlen lett volna az intellektuális közeg nélkül, amelyet az egykori hírlapok „Komáromi tudós társaságnak” neveznek el. A társaság 1789-ben jön létre, negyven, nagyrészt Komáromban élő és tevékenykedő vagy ott született tagja van. Négy év alatt mintegy negyven munka kiadását érik el.

Hetenként kétszer összegyűlnek, megtárgyalják a lap kiadásával összefüggő kérdéseket, pályadíjakat hirdetnek meg. Mind a tudós társaság tagjai, mind a periodika munkatársai függetlenítik magukat az intellektuális munkában felekezeti hovatartozásuktól.

A folyóirat munkatársai között fontos szerepet kapnak az irodalmi diáktársaságok tagjai. Egy részük a pozsonyi központi papnevelő intézetben és a pesti központi szemináriumban tanul, közülük érdemes külön megemlíteni Fejér György, Döme Károly, Juranits László, Bertits Ferenc, Péteri Takács József és Dayka Gábor nevét.¹⁶ A folyóirattal kialakított kapcsolat intenzitása miatt különleges a soproni evangélikus líceum irodalmi társasága, akik rendszeresen közreműködnek írásaikkal, előfizetnek a *Mindenes Gyűjteményre*, Péczeli tanácsait követik. Közülük Kis János tevékenysége válik legismertebbé. A diáktársaságok tagjainak munkái legtöbbször névtelenül jelennek meg, intézményükre utalva vagy nevük kezdőbetűjével. A könyvismertetéseket gyakran ők készítik, főleg fordításként.

A *Mindenes Gyűjtemény* a 18. század végén fontos szerepet tölt be a tudományok megismertetésében a könyvek bemutatását előtérbe helyezve, a rendkívül művelt és áldozatos szerkesztőknek köszönhetően, a különféle olvasók megnyerését célzó enciklopédikus koncepció segítségével, az írások készítésében közreműködő népes munkatársi gárdával és részben helyettesíti az Európában, más országokban már jól működő intézményes fórumokat is, amilyenek az egyetemek, a tudós társaságok és az akadémiák.

PENKE OLGA

Szegedi Tudományegyetem
E-mail: polga@lit.u-szeged.hu

¹⁶ A kérdésről: BODOLAY, Géza, 1963, *Irodalmi diáktársaságok. 1785-1848*, Budapest, 117-126 és 705-720. o.; FEHÉR, Katalin, 2000, „18. századi irodalmi diáktársaságok és a sajtó,” *Magyar Könyvszemle*, 378-388. o.